

ВІДГУК

ОФІЦІЙНОГО ОПОНЕНТА

доктора економічних наук, професора,

КРАЙНИК ОЛЬГИ ПЕТРІВНИ

на дисертаційну роботу

ШАХНО АЛЬОНИ ЮРІВНИ

**«МОДЕЛІ РОЗВИТКУ ТА ДЕРЖАВНЕ РЕГУЛЮВАННЯ ЛЮДСЬКОГО
КАПІТАЛУ В УМОВАХ ГЛОБАЛІЗАЦІЇ»,**

подану на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук
за спеціальністю 08.00.03 – економіка та управління національним господарством

Актуальність теми дослідження

Стратегічними пріоритетами України є інтеграція в світовий економічний простір та розбудова нової моделі інноваційної економіки. В умовах глобалізації з розвитком сучасних інформаційних технологій та високотехнологічних галузей, з розвитком економіки знань центральне місце посідає людина як носій науково-технічного потенціалу, знань, вмінь, інтелекту. Сучасна парадигма формування та розвитку людського капіталу є вирішальним ресурсом зміцнення конкурентоспроможності держави. Інноваційний розвиток України залежить від ефективного відтворення та розвитку людського капіталу, де визначальна роль в цьому процесі відводиться державі. Особистість з відповідним рівнем освіти, набутих знань, компетенцій, досвіду, з певним запасом здоров'я виступає головним фактором соціально-економічного розвитку країни. Виважена державна політика щодо формування та розвитку людського капіталу є головною умовою економічного, соціального, інтелектуального та наукового прогресу як суспільства в цілому, так і особистості зокрема.

В сучасних умовах гострою проблемою є невідповідність існуючого людського капіталу сучасним вимогам економічного і соціального розвитку країни, що зумовлює необхідність вжиття державою системних заходів для

підтримання, відновлення і розвитку людського капіталу. Процес формування та розвитку людського капіталу характеризується певними проблемами та особливостями: відбувається депопуляція населення та його поступове старіння; спостерігається зменшення частки видатків з Державного бюджету на охорону здоров'я, освіту, духовний та фізичний розвиток населення; зростання безробіття та інтелектуальної міграції висококваліфікованих спеціалістів за кордон тощо.

Формування конкурентних переваг людського капіталу значною мірою залежить від зацікавленості держави та розмірів видатків на розвиток людини, що реалізується у вигляді інвестування в освіту і науку, охорону здоров'я, духовний та фізичний розвиток населення. Від того, як держава буде фінансувати у формування й розвиток людського капіталу, отримуючи право на майбутні прибутки від його використання, залежать економічний, соціальний й культурний розвиток країни у перспективі. Важливість оцінки ефективності та результативності державного регулювання розвитку людського капіталу зумовлюється сучасними тенденціями щодо формування інноваційної економіки знань у світі, що і підтверджує актуальність даного дослідження.

Напрямом вирішення вказаних вище проблем є наукове обґрунтування й розроблення теоретико-методологічних, концептуальних і методико-прикладних засад розвитку та державного регулювання людського капіталу в умовах глобалізації, що стало метою дисертаційної роботи Шахно Альони Юріївни.

Зв'язок роботи з науковими програмами та дослідженнями

Наукові пошуки Шахно А.Ю. проводилися в контексті пріоритетних напрямків реалізації науково-дослідних програм національного та галузевого значення. Дослідження здійснювались в межах виконання науково-дослідних робіт ДВНЗ «Криворізький національний університет» за темами: «Формування інноваційно-інвестиційного потенціалу людиноцентричної моделі економіки» (РК № 0119U002042, автор є керівником теми), де досліджено й обґрунтовано

визначальна роль людини в забезпеченні інноваційного розвитку країни; «Теоретико-методичні засади формування ефективних механізмів корпоративного управління на підприємствах» (номер державної реєстрації 0116U001790), де досліджено вплив соціальних технологій на розвиток людського капіталу; «Інвестиційна підтримка мінерально-сировинної бази гірничо-збагачувальних підприємств» (ДР № 0116U001791), в якій досліджено процес інвестування в людину як першочерговий фактор формування та розвитку людського капіталу.

Тема дисертації повною мірою відповідає основним напрямкам науково-дослідних робіт, які проводяться в Національному університеті «Львівська політехніка». Результати дисертаційної роботи та рекомендації були використані при виконанні науково-дослідної роботи на тему «Інвестиційно-інноваційне забезпечення розвитку національного господарства та його суб'єктів в умовах дослідження моделі глобалізації» (номер державної реєстрації 0115U006723), в якій досліджено проблему ефективного розвитку людського капіталу як ключового фактору зростання конкурентоспроможності національної економіки.

Робота виконана також в межах науково-дослідної роботи * кафедри економіки та економічної теорії Білоцерківського національного аграрного університету під час виконання науково-дослідної роботи (ДКР) «Державно-підприємницьке партнерство щодо створення інфраструктури аграрного сектору економіки України» (номер державної реєстрації 0118U003647, де було досліджено вплив державно-приватного партнерства на розвиток людського капіталу та підвищення його якості.

Ступінь обґрунтованості та достовірності авторських наукових положень, висновків і рекомендацій

Основні результати дисертаційної роботи автора повною мірою обґрунтовані. В основу дослідження покладено актуальні праці зарубіжних і вітчизняних науковців, які присвячені формуванню, використанню, розвитку та державному регулюванню людського капіталу в умовах глобалізації.

Обґрунтованість розроблених у дисертаційній роботі наукових положень, результатів і висновків, та їх достовірність підтверджується відповідними методами досліджень, які використано автором. Теоретичною та методологічною основою дисертаційної роботи виступають фундаментальні положення економічної теорії, сучасних концепцій теорії систем і управління, методології державного регулювання розвитку людського капіталу та наукові надбання провідних вчених щодо питань ефективного відтворення людського капіталу та проблем економіки й управління національним господарством.

Серед методів досліджень, які дали змогу автору обґрунтувати елементи наукової новизни, стали: метод системного аналізу, наукової аналогії та абстракції; функціонально-системний метод; методи групування та систематизування; методи аналізу та синтезу; методи статистичного аналізу; індикативні методи; економіко-математичні методи; метод багатофакторного кореляційно-регресійного аналізу; графічний метод; абстрактно-логічний метод.

Достовірність сформульованих у пропонованій роботі наукових положень підтверджена використанням ґрунтовної інформаційної бази (554 найменувань): закони України та інші нормативно-правові акти, офіційні аналітичні й статистичні матеріали Державної служби статистики України, Міністерства фінансів України, Державної служби зайнятості України, Міністерства праці та соціальної політики України, Державної міграційної служби України, наукова вітчизняна та зарубіжна література, інформаційні та аналітичні матеріали Програми розвитку ООН в Україні та інших міжнародних організацій, довідково-інформаційні матеріали офіційних веб-сайтів.

Автором дисертації чітко окреслено мету та завдання дослідження, обґрунтовано теоретичні і методичні підходи щодо їх виконання, розроблено та апробовано відповідні пропозиції, які у своїй комплексності є науковим шляхом вирішення окреслених проблем. Особливо варто відмітити, що завдання дослідження, положення наукової новизни і висновки дисертації є логічно

взаємопов'язаними. Результати дослідження отримані автором особисто. З праць, опублікованих у співавторстві, дисертантом використано лише ті положення та ідеї, які є результатом його особистих досліджень.

Дисертаційна робота Шахно А.Ю. є оригінальною науковою працею, яка виконана на належному теоретичному і прикладному рівні. Вона характеризується послідовною структурною побудовою, є комплексним і завершеним науковим дослідженням. Зміст роботи та широта висвітлення проблеми свідчать про різносторонню і, водночас, комплексну наукову компетентність її автора.

Достовірність та обґрунтованість наукових положень, висновків та результатів дисертаційної роботи підтверджується і тим, що вони розглянуті та схвалені на значній кількості міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях.

Структура дисертаційної роботи та зміст її основних положень

Дисертаційна робота Шахно А.Ю. є завершеним науковим дослідженням, виконаним на належному науковому рівні. Структура поданого матеріалу роботи логічна й гармонізована. Дисертація складається із вступу, 5 розділів, висновків, списку використаних джерел (554 найменувань) та 8 додатків.

У вступі до дисертації обґрунтовано актуальність пропонованого дослідження, сформульовано мету і завдання, предмет, об'єкт, методи дослідження, розкрито наукову новизну, теоретичне й практичне значення отриманих результатів, зазначено особистий внесок у дослідження, відображено інформацію про апробацію результатів дослідження.

У першому розділі «Теоретико-прикладні засади розвитку людського капіталу в умовах глобалізації» (с. 44-131) дисертантом досліджено генезу понятійно-категоріального апарату та розвинуто власне визначення категорій «людський капітал» (с. 63-64), «інноваційний людський капітал в умовах глобалізації» (с. 84), «глобалізаційно-інноваційна форма людського капіталу»

(с. 128-129); удосконалено класифікацію видів інвестицій в людський капітал та модель підвищення ефективності системи інвестування в розвиток людського капіталу (с. 80-81); обґрунтовано вплив глобалізаційних процесів на розвиток людського капіталу (с. 82-103); досліджено вітчизняний досвід розвитку людського капіталу та особливості його розвитку в інших країнах світу (с. 103-129).

У другому розділі «Концептуальні аспекти розвитку людського капіталу» (с. 132-218) досліджено методологічні засади та визначено основні наукові підходи щодо розвитку людського капіталу (с. 132-159); узагальнено основні показники оцінювання людського капіталу (с. 146-147); розроблено методологічний підхід до оцінювання інноваційного розвитку людського капіталу в умовах глобалізації (с. 159-163); визначено принципи та удосконалено класифікацію чинників впливу на розвиток людського капіталу (с. 164-181); досліджено основні закономірності розвитку людського капіталу та здійснено оцінювання його розвитку серед інших країн за міжнародними рейтингами (с. 182-214).

У третьому розділі «Аналізування стану розвитку та державного регулювання людського капіталу в національній економіці» (с. 219-287) проаналізована демографічна ситуація в Україні та визначено стан охорони здоров'я населення, що має значний вплив на розвиток людського капіталу (с. 219-229); досліджено сучасний стан розвитку освіти та професійного навчання в країні (с. 219-239); розвиток науки та здійснення інноваційної діяльності (с. 239-249); проаналізовано головні тенденції розвитку ринку праці та роль Державної служби зайнятості України в його трансформаціях (с. 249-283).

У четвертому розділі «Моделі розвитку людського капіталу в умовах глобалізації» (с. 288-358) автором визначено роль інтелектуалізації людського капіталу та основні його компоненти (с. 288-294); сформовано систему основних параметрів розвитку людського капіталу та визначено головні тенденції впливу

глобалізаційних процесів на розвиток інноваційної діяльності (с. 295-307); запропоновано модель формування людського капіталу на основі використання соціальних технологій в умовах інноваційного розвитку економіки (с. 308-314); представлено модель соціально-інноваційного механізму формування та розвитку людського капіталу (с. 314-329); обґрунтовано національну модель державного регулювання розвитку людського капіталу в умовах глобальної конкуренції (с. 329-332) та розроблено комплекс економіко-математичних моделей розвитку людського капіталу в умовах глобалізації (с. 333-354).

У п'ятому розділі «Державне регулювання розвитку людського капіталу з урахуванням тенденцій глобалізації» (с. 359-450) визначено вплив держави на процес розвитку людського капіталу та головні інструменти державного регулювання (с. 359-380); обґрунтовано роль держави в розвитку освітнього простору (с. 380-390) та національного ринку праці (с. 390-397); надана оцінка державного регулювання міграційних процесів (с. 397-411); обґрунтовано механізм державного регулювання процесів розвитку людського капіталу та розроблено стратегію його розвитку в умовах глобалізації (с. 411-437).*

Наукова новизна положень, висновків та результатів роботи

Наукові положення дисертаційного дослідження Шахно А.Ю. сформульовані автором самостійно та відображають особистий внесок дисертантки в розвиток економічної науки та її галузі – економіка та управління національним господарством. Наукова новизна роботи викладена автором послідовно і системно. Ознайомлення з результатами наукового дослідження та змістом автореферату дисертаційної роботи дало змогу визначити ключові положення, що характеризують її наукову новизну.

1. Набуло подальшого розвитку авторське тлумачення категорій: людський капітал (с. 63-64, с. 13 автореферату), інноваційний людський капітал в умовах глобалізації (с. 84, с. 14 автореферату), глобалізаційно-інноваційна форма людського капіталу (с. 128-129, с. 14 автореферату), механізм державного

регулювання розвитку людського капіталу в умовах глобалізації (с. 413, с. 27 автореферату), де зосереджено увагу на особистості як головного чинника розвитку інноваційної економіки.

2. Автором розвинуто теоретико-методологічний підхід щодо визначення ролі людини в суспільстві й економічному розвитку (с. 82-85, с. 12 автореферату), де на перший план виходить людина творча, з креативним мисленням й високим рівнем професіоналізму, здатна до інноваційної праці. Обґрунтовано концептуальний підхід до розвитку людського капіталу, який в сучасному світі формується й розвивається під впливом глобалізаційних процесів, які мають суперечливий характер.

3. Розвинуто класифікацію видів інвестування в людський капітал, яка, на відміну від існуючих, враховує глобалізаційний рівень розвитку людського капіталу, де потребуються інвестиції в людський розвиток транснаціональних корпорацій як сучасну тенденцію глобалізованого світу (с. 80, с. 13 автореферату). Удосконалено класифікацію чинників формування та розвитку людського капіталу (с. 168-171, с. 18 автореферату), яка, на відміну від наявних, доповнена групою глобалізаційних чинників, які мають вплив на розвиток людського капіталу.

4. З метою обґрунтування ролі держави у процесах відтворення, автором запропоновано механізм державного регулювання відтворення людського капіталу (с. 73, с. 13 автореферату), який представляє собою сукупність методів, принципів, цілей та інструментів державного впливу на фази відтворення людського капіталу, в процесі яких здійснюється трансформація людського потенціалу в людський капітал.

5. Розроблено методологічний підхід до оцінювання розвитку та державного регулювання людського капіталу в умовах глобалізації, який ґрунтується на застосуванні комплексного інноваційно-інституціонального підходу з урахуванням тенденцій глобалізації щодо оцінювання розвитку

людського капіталу. Запропонований метод представляє алгоритм розрахунку інтегрального показника інноваційного розвитку людського капіталу, інтегрального показника впливу держави на розвиток людського капіталу та інтегрального показника інноваційного розвитку людського капіталу в умовах глобалізації (с. 159-163, с. 17 автореферату).

6. Удосконалено концептуальні моделі розвитку людського капіталу, де людина стоїть в центрі всіх процесів розвитку економіки, науково-технічного прогресу та суспільства загалом, а саме: модель системи інвестування в розвиток людського капіталу (с. 81, с. 14 автореферату); модель формування інституціонального середовища людського капіталу з урахуванням базових принципів та чинників впливу (с. 175-176, с. 18 автореферату); інституціональна модель державного регулювання процесами формування, використання та розвитку людського капіталу в умовах глобальної конкуренції (с. 322-323, с. 23 автореферату) та інституціональна модель управління людським капіталом (с. 325-328, с. 23 автореферату); модель формування людського капіталу на основі використання соціальних технологій в умовах інноваційного розвитку економіки (с. 308-309, с. 23 автореферату).

7. Автором розроблено та обґрунтовано економетричні моделі розвитку людського капіталу, в яких коефіцієнти математичних залежностей показують кількісний вплив кожного фактору (при незмінності інших) на результуючий показник, а саме: модель рівня розвитку людського капіталу, модель розвитку національного ринку праці, модель зростання продуктивності суспільної праці, модель впливу держави на розвиток людського капіталу, модель впливу факторів розвитку людського капіталу на зростання ВВП країни (с. 335-351, с. 25 автореферату). Оцінювання розвитку людини за допомогою побудови економетричних моделей дало змогу спрогнозувати основні параметри розвитку людського капіталу в умовах прискорення глобалізаційних процесів (с. 352-353).

Розроблено національну модель державного регулювання розвитку людського капіталу (с. 332, с. 24 автореферату).

8. Запропоновано удосконалений організаційно-економічний механізм державного регулювання розвитку людського капіталу, який, на відміну від існуючих, визначає нові орієнтири щодо ролі держави у формуванні та ефективному використанні людського капіталу (с. 414, с. 28 автореферату).

9. Обґрунтовано організаційно-економічний механізм розвитку людського та соціального капіталу, де представлено їх тісний взаємозв'язок. Доведено, що ступінь соціалізації економіки свідчить про зацікавленість держави в розвитку людського капіталу, що характеризується питомою вагою видатків держави в формуванні та розвитку людського капіталу (с. 419).

10. Удосконалено механізм підвищення конкурентоспроможності людського капіталу та ефективного його використання (с. 417, с. 27 автореферату), де головним акцентом, на відміну від наявних, виступає удосконалення мотиваційного механізму, зростання освітнього рівня та розвиток творчості особистості, запровадження соціальних інновацій та моделі інноваційного управління людським капіталом, що є підґрунтям підвищення конкурентних переваг людського капіталу.

11. Набуло подальшого розвитку удосконалення механізму державного регулювання міграційних процесів людського капіталу в умовах глобалізації (с. 422, с. 27 автореферату), реалізація якого потребує реформування державної міграційної політики та Державної міграційної служби України, що сприятиме модернізації центрів координації міграційними потоками та посиленню контролю державними службами міграцій.

12. Враховуючи, що за офіційними даними на сьогодні в Україні відсутня національна стратегія розвитку людини, автором запропоновано власну розробку стратегії розвитку людського капіталу, яка представлена комплексом складових елементів, що поєднують державні методи, цілі, інститути, інструменти впливу на

розвиток людини та визначають ключові напрями ефективного розвитку людського капіталу, що сприятиме підвищенню конкурентоспроможності національної економіки в умовах посилення глобалізаційних процесів (с. 424-429).

Наведені у дисертаційній роботі дослідження мають наукову новизну, яка полягає у концептуальному вирішенні науково-прикладної проблеми ефективного розвитку людського капіталу та його державного регулювання в умовах глобалізації.

Відображення висновків і пропозицій в опублікованих працях здобувача

Основні положення, висновки та результати дослідження Шахно А.Ю. опубліковано у 62 наукових працях, серед яких: 6 монографій (у тому числі одна – одноосібна, дві – у виданнях інших держав), 25 статей у наукових фахових виданнях України, з них 14 у виданнях, що входять до міжнародних наукометричних баз, 31 теза доповідей на міжнародних та всеукраїнських науково-практичних конференціях.

Усі публікації повною мірою відображають представлені у дисертаційній роботі елементи наукової новизни, її теоретико-методологічні та методико-прикладні положення. З наукових праць, опублікованих у співавторстві, у дисертації використано лише ті ідеї та висновки, які є результатом особистих досліджень здобувача, про що зазначено у переліку опублікованих праць в авторефераті дисертації (с. 33-42 автореферату).

Кількість, обсяг і якість друкованих праць відповідають вимогам Міністерства освіти і науки України, що висуваються до докторських дисертацій за спеціальністю 08.00.03 - економіка та управління національним господарством.

Теоретична та практична цінність результатів роботи

Наукова цінність та практична значимість одержаних результатів обумовлена можливістю широкого застосування розроблених в дисертації теоретичних, науково-методичних положень і практичних рекомендацій при

формуванні стратегій розвитку людського капіталу, формуванні комплексу інструментів державного регулювання його розвитку, створенні відповідних соціальних програм.

Теоретична цінність отриманих результатів полягає в уточненні термінологічного апарату, удосконаленні класифікації видів інвестування в людський капітал та класифікації чинників формування та розвитку людського капіталу. Теоретично значущими слід вважати розроблений дисертантом теоретико-методологічний підхід щодо визначення ролі людини в суспільстві й економічному розвитку та методологічний підхід до оцінювання розвитку і державного регулювання людського капіталу в умовах глобалізації.

Ключові теоретико-методологічні та методико-прикладні положення дисертаційної роботи були впроваджені у навчальний процес ДВНЗ «Криворізький національний університет» та під час викладання дисциплін «Глобальна економіка», «Капітал підприємства та інвестування», «Економіка праці та соціально-трудові відносини», «Економіка підприємства», «Регіональна та міжнародна економіка», «Економіко-правове забезпечення підприємництва» (довідка № 01/10-03/2019 від 12.04.2019 р.).

Практичну цінність результатів дослідження засвідчує наявність ряду довідок про впровадження. Запропоновані здобувачем розробки використовуються Управлінням кадрів Апарату Верховної Ради України (довідка № 20-53/1444 від 11.06.19 р.); Міністерством енергетики та вугільної промисловості України (довідка № 05/25-5805 від 14.06.19 р.); Академією соціального управління (довідка № 1/1д від 27.05.19 р.); Департаментом освіти і науки виконкому Криворізької міської ради (довідка № 9/01-11-1656 від 10.06.19 р.); Криворізьким міськрайонним центром зайнятості (довідка № 01-09/2084 від 08.07.19 р.), МКП «Новація» (довідка № 127 від 21.09.18 р.), «Житлосервіс-КР» (довідка № 3125 від 08.08.2018 р.), ТОВ «Аналітик-КР» (довідка № 37 від 15.01.2019 р.), ТОВ «Медіа Дак» (довідка № 19 від 11.02.2019 р.), ТОВ

«Сітісервіс-КР» (довідка № 128 від 21.03.19 р.), ТОВ «Моноліт-Техно» (довідка № 44 від 27.03.19 р.), ТОВ «Промбудресурс КР» (довідка № 18 від 16.04.2019р.); ТОВ «Сервіспромресурс» (довідка № 35 від 24.05.2019 р.); ТОВ «Електроснаб-Україна» (довідка № 8 від 14.06.19 р.), Кротошинського старостинського округу Давидівської об'єднаної територіальної громади Львівської області (довідка № 301 від 25.07.2019 р.); ПАТ «Криворізький залізорудний комбінат», бюро організації праці та мотивації персоналу (довідка № 444/1 від 02.08.2019 р.).

Дискусійні положення дослідження та зауваження щодо дисертації

Відзначаючи високий рівень обґрунтованості і достатню переконливість теоретичних, аналітичних і методичних положень дисертації Шахно А.Ю., цілісність та логіку викладення матеріалів дослідження, слід зазначити деякі дискусійні положення, недоліки та зауваження, що мають місце в дисертаційній роботі:

1. Характеризуючи інвестиції в людський капітал(стор.77-80) зазначено, що вони мають певні особливості, які відрізняють їх від інших видів інвестицій. Здійснено досить широку класифікацію цих інвестицій і зазначено, що вони потребують значної уваги вирішення проблем ефективності інвестування в розвиток людини. Однак проблеми ефективності не отримали подальшого розвитку, що однак було б досить актуально.

2. Описуючи вплив процесів глобалізації в сучасному світі на розвиток людського капіталу(стор. 98) автор зазначає, що особливістю впливу є створення нових професій і робочих місць. Під впливом інноваційного розвитку і, відповідно глобалізації, деякі професії стають непотрібними, але замість них з'являються нові. Автор приводить приклад таких професій. У цьому контексті хотілося б ширший аналіз тих, які невдовзі пропадуть і власне розглянути в контексті наскільки це актуально для нашої країни.

3. В роботі у розділі 1.4. та у розділі 2.2. розглянуто велику кількість міжнародних індексів, які характеризують розвиток людського капіталу. Деякі з

них обраховуються не кожного року. Тому для них цілком логічно представляти дані за попередні періоди. Однак є індекси, які обраховуються щорічно і, які останнім часом у всіх на слуху, зокрема Індекс економічної свободи (стор.107) та Індекс ведення бізнесу(стор. 180). За останній рік ці індекси у нас значно покращились, тому бажано подавати їх найсвіжішими, а не за попередні періоди, як у роботі.

4. На (стор.195) представлений рейтинг країн світу за показником середньої очікуваної тривалості навчання у деяких країнах світу та кількості років навчання в 2017 р.(стор.196). Про ці періоди можна говорити вже лише в минулому часі, а не як очікувані показники.

5. Для здійснення дослідження стану розвитку людського капіталу у розділі 3.1. автор використала дані Державної служби статистики України. Однак слід було б зауважити на можливій неточності цих даних, так як з 2001 року в Україні не проводився перепис населення, завдання якого врахувати як відтік і притік населення, Після перепису такі дані скоріш за все вони будуть точніше відображати ситуацію.

6. Аналізуючи стан розвитку та державного регулювання ринку праці у розділі 3.3.автор, виділяючи тенденції та напрямки у формуванні ринку праці України (стор.250) на сьогодні відзначає недосконалість законодавчої бази щодо ринку праці та невідповідність чинних нормативно-правових актів України європейським аналогам та констатує, що законодавча база України у силу своєї недосконалості потребує докорінних змін та повної реструктуризації відповідно до існуючих норм та тенденцій європейських країн. Логічно було б тут відзначити які зміни плануються в зв'язку з перспективою прийняття Трудового кодексу замість діючого нині законодавства.

7. У висновку 10 до розділу 3 (стор. 286) автор робить висновки про неконтрольоване падіння національної валюти, зростання інфляції при лише частковій індексації заробітних плат, що зумовлює подальше падіння показника

продуктивності праці. Однак уже тривалий час ситуація змінилась кардинально: інфляція щороку знижується, а курс відносно стабільний.

8. Аналізуючи державне регулювання міграційних процесів в умовах глобалізації та виїзд громадян України за кордон у 2014-2016рр. у розділі 5.3.використовує дані Адміністрації державної прикордонної служби щодо виїзду з України (стор.405) дещо некоректно. За цими даними з України у 2014 році виїхало 22,438 , у 2015 -23,358, а у 2016р. 25,226 млн. осіб. Тут швидше за все йдеться про перетин кордону, а не виїзд з країни.

Водночас, зазначені зауваження не знижують теоретичної та практичної цінності результатів дослідження і не впливають на загальну позитивну оцінку винесених на захист елементів наукової новизни.

**Загальна оцінка дисертації та висновок про відповідність роботи
встановленим вимогам МОН України**

Дисертаційна робота Шахно А.Ю. «Моделі розвитку та державне регулювання людського капіталу в умовах глобалізації» є завершеним, оригінальним, самостійним науковим дослідженням, що висвітлює актуальну проблему і має вагомое теоретичне та практичне значення. Тема роботи, її зміст, об'єкт і предмет дослідження, а також положення та висновки відповідають паспорту спеціальності 08.00.03 - економіка та управління національним господарством. У дисертаційній роботі містяться раніше незахищені наукові положення.

Текст автореферату повною мірою відповідає змісту дисертаційної роботи. Отримані результати дослідження є вирішенням наукової проблеми розроблення теоретико-методологічних, концептуальних і методико-прикладних засад розвитку та державного регулювання людського капіталу в умовах глобалізації.

Подана до захисту дисертація написана науковим стилем, матеріал викладений у логічній послідовності, висновки науково обґрунтовані та підтверджуються результатами дослідження.

Таким чином, за результатами вищенаведеного слід констатувати, що дисертація є завершеною науково-дослідною роботою та за своїм змістом і структурою відповідає вимогам Міністерства освіти і науки України, які висуваються до дисертаційних робіт на здобуття наукового ступеня доктора економічних наук, у тому числі п. 9, 10, 12 «Порядку присудження наукових ступенів», який затверджений Постановою Кабінету Міністрів України №567 від 24.07.2013 р. Це дає можливість стверджувати, що автор дисертаційної роботи Шахно Альона Юріївна заслуговує на присудження їй наукового ступеня доктора економічних наук за спеціальністю 08.00.03 - економіка та управління національним господарством.

Офіційний опонент,
 доктор економічних наук, професор,
 професор кафедри економіки Львівського
 регіонального інституту державного
 управління Національної академії
 державного управління при
 Президентіві України

 О.П. Крайник

Підпис *проф. Крайник О.П.*
 Підтверджую
 Вчений секретар ДРІДУ НАДУ
В. Бондар
 24 листопада 2019 р.